

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Број: _____

Датум: _____

Београд, Господара Вучића бр. 50

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно–научног већа Факултета безбедности број 301/2 од 09.05.2017. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације кандидата **Илије Васовића** под насловом: „**Вехабизам као пријетња регионалној безбиједности Балкана**“, у следећем саставу:

- 1) др Зоран Кековић, редовни професор
- 2) др Зоран Драгишић, редовни професор
- 3) др Јасмин Ахић, ванредни професор

Комисија је прегледала и проучила наведену докторску дисертацију и на основу изнетог мишљења чланова Комисије Наставно-научном већу доставља следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидат Илија Васовић је рођен 01.07.1980 године у Бару. Основну и средњу школу завршио је у Улцињу. Дипломирао је на Филозофском факултету у Никшићу 28.04.2005 године и стекао диплому високог образовања и стручни назив професора физичке културе. На Факултету безбедности завршио је специјалистичке студије, смер – Тероризам, и одбранио је специјалистички рад под називом: „Одбрана туристичких објеката на подручју Бара и Улциња од тероризма“, стекавши стручни назив специјалисте безбедносног менаџмента из области одбране од тероризма. Завршио је мастер студије на Факултету безбедности 2007. године, и одбранио мастер рад под називом: „Нови систем граничне безбидности Црне Горе као дио интегрисаног система управљања границама Западног Балкана“. Исте године је на Факултету безбедности уписао докторске студије и положио све испите предвиђене Наставним планом и програмом студија. Волонтер је Црвеног Крста Црне Горе и инструктор за спасавање на води. Члан је Горске службе спасавања из Никшића. Говори њемачки и албански језик. Од 2009. године обављао је послове полицијског комесара, а затим руководиоца криминалистичке полиције у оквиру криминалистичке полиције града Улциња. Тренутно обавља послове руководиоца криминалистичке полиције града Бара.

Илија Васовић је, самостално и коауторски, објавио више радова из области тероризма у научним и стручним часописима земаља региона. Издајамо следеће:

1. **Васовић. И.**, Крстић, М. (2017), Заступљеност жена у самоубилачком тероризму, *Култура полиса*, број 33, Нови Сад
2. **Васовић. И.**, Динић, Ј. (2017), Продор и циљеви вехабизма у региону Западног Балкана, *Безбедност*, број , Министарство унутрашњих послова РС, Београд
3. Нинковић, В., Кековић, З., **Васовић. И.**, (2014), *Он-лајн позив у Цихад – радикализација путем Интернета*, Савремене политике и системи кризног управљања, Велеучилиште Велика Горица, Загреб

4. **Васовић. И.**, (2010), Тероризам као пријетња, *Перјаник*, Полицијска академија, Даниловград, 7/2010.
5. **Васовић. И.**, (2008), *Европска унија и критична инфраструктура*, Институт за стратешко истраживање националне безбедности, Београд

Докторска дисертација кандидата Илије Васовића под називом „Вехабизам као пријетња регионалној безбиједности Балкана“, написана је на 186 страна и садржи следеће целине: 1. Увод; 2. Методолошки оквир истраживања; 3. Ислам као свјетска религија; 4. Историјски аспекти и експанзија вехабизма; 5. Вехабизам као пријетња регионалној безбиједности Балкана; 6. Могућност ескалације вехабизма у тероризам на простору Црне Горе; 7. Угроженост безбиједности Црне Горе и земаља Западног Балкана вехабизмом и нужност његовог сузбијања и 8. Закључак.

Попис литературе садржи 118 библиографских јединица као примарне литературе. Уз то су коришћени бројни законски акти, стратегије, споразуми, повеље, декларације, статuti и платформе, као и новински чланци и интернет садржаји. Приликом израде докторске дисертације кандидат је користио референтну домаћу и инострану научну и стручну литературу у штампаном и електронском формату. Текст дисертације садржи 27 слика и шематских приказа са 236 фуснота, и више прилога којима се поткрепљују резултати истраживања.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У одређењу предмета истраживања кандидат полази од претпоставке да је ширење радикалног ислама на југоистоку Европе актуелизовало проблем вехабизма као претње регионалној безбедности Балкана, те да регионални ниво анализе овог верског правца, уз могућност његове терористичке манифестације, добија све више на значају. Уважавајући глобалну динамику безбедности, уз теоријска начела прецизности, кандидат тумачење вехабизма подводи под савремене теоријско-методолошке дискурсе којима се, иначе, објашњавају савремене постхладноратовске претње. С тим у вези, појмови као што су: «комплекс регионалне безбедности» и «секуритизација» добијају централно мјесто, како би се објаснили међусобно повезани проблеми безбедности који се, по Бери Бузану, „не могу разумно анализирати или раздвојити један од другог“. Тумачење вехабизма у смислу

чиниоца или динамике који могу представљати „егзистенцијалну претњу“ за регионалну безбедност Балкана усредсређује кандидата на конструктивистичке идејне чиниоце као што су норме, идентитет и идеје уопште. С друге стране, он поставља питање да ли се конструктивистички приступ развијања међународних норми и постављања граница прихватљивом понашању држава може надметати са уским националним интересима и међудржавним надметањима у регионалном безбедносном комплексу Балкана? Због тога кандидат оставља могућност да се реализам и његове најразличитије теоријске варијације покажу као погоднији теоријски оквир који мноштвом варијабли на нивоу референтних јединица лакше може да објасни сложену структуру билатералних и мултилатералних односа који везује државе Балкана за међународне системе безбедности поводом вехабизма као савремене безбедносне претње. Разуме се да због оваквог предмета истраживања кандидат у центар пажње ставља изучавање теоријско-доктринарних ставова и стратегијских полазишта о потреби удруживања држава, на бази све веће међузависности, као најбољи могући начин остваривања њихових националних интереса.

Предмет истраживања имплицирао је основни циљ дисертације, а то је да се да теоријски допринос објашњењу и разумевању нових облика организовања присталица вехабијског покрета са безбедносном динамиком испољавања ове појаве у оквиру просторног одређења предмета истраживања и уз уважавање свих специфичности, од геополитичких и верских, до социо-економских.

У циљу утврђивања узрочно–последичних веза појава које су обухваћене предметом истраживања и чинилаца који их прате, кандидат је операционализовао области и питања везана за шири и ужи предмет истраживања. Осим изучавања његових фундаменталних принципа, као и опсежних питања везаних за друштвено-историјске претпоставке настанка феномена вехабизма, кандидат је указао на значај критичке анализе најзначајнијих претпоставки за ширење овог верског покрета у појединим земљама Балкана. У том контексту, различити друштвени односи, противречности и варијетети политичког деловања и политичке борбе такође представљају предмет истраживања. Због тога је важно да кандидат није ограничио истраживање на облике ширења овог правца од стране терористичких организација исламских фундаменталиста, већ га је проширио и на односе појединих влада и међународних организација према овом облику веровања и његовим истакнутим присталицама, посебно на територији Балкана. Једино стављајући

вехабизам у шири политички, економски и безбедносни контекст, кандидат је могао на научним основама да приступи изучавању односа између овог и других безбедносних феномена. Поред тероризма и разних облика екстремизма, пре свега имамо у виду спрегу вехабизма са мрежом организованог криминала унутар и изван граница Балкана. У ужем смислу, то је подразумевало да се истраживањем утврде чињенице о начину организовања и финансирања, мотивима и структури покрета и његових огранака као компонената шире међународне вехабијске мреже са специфичностима централа на простору Балкана.

Операционално одређење предмета истраживања обухватило је и националне системе безбедности, безбедносне стратегије и политике држава Балкана у делу који се односи на препознавање безбедносних импликација вехабистичког покрета као регионалног и унутрашњег безбедносног изазова.

У оквиру трансверзалног карактера истраживања (*емпиријског типа*) дат је пресек тренутног стања развијености вехабистичког покрета у појединим државама Балкана, док у деловима који се односе на лонгитудинално истраживање ова појава се прати кроз друштвено-историјски аспект посматране појаве. Из наведеног разлога, истраживањем је обухваћен временски период од 18. века, са тежиштем на период избијања грађанског рата на подручју бивше СФРЈ.

3. ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОШЛО У ИСТРАЖИВАЊУ

Полазећи од наведеног предмета и циљева истраживања, кандидат је поставио једну основну и четири посебне хипотезе. У формулацији основне хипотезе кандидат је истакао да вехабизам представља међународни верски феномен са политичким и безбедносним импликацијама, наводећи да савремени политички, економски, безбедносни, социјални и други услови погодују настанку и ширењу овог покрета. Такође, савремени правци развоја вехабистичког покрета, циљеви и средства којима његови протагонисти располажу указују на могућност ширења овог правца у региону Балкана, са свим могућим политичким и безбедносним консеквенцама.

Разраду основне хипотезе кроз неколико посебних кандидат је започео тврдњом да вехабизам као покрет има у основи један заокружљен програмски акт, тј. екстремно тумачење Кур'ана и исламских учења на начин који прикрива његове најекстремније

манифестације у виду тероризма. Додаје се да овакав облик организовања не познаје границе, те да се може говорити о транснационалном тероризму, усмереном ка стварању глобалне исламске државе *уме* (*umma*), а упереном против свих оних за које се сматра да су неверници. Уз политичке и друге видове активности, нема сумње да би развој догађаја у поменутом правцу у великој мери могао имати утицаја на обликовање државне политике одређених земаља, са неизвесним исходом на регионалну и глобалну безбедност, укључујући и могуће расколе до нивоа отворених сукоба између религија и цивилизација. У даљој разради основне хипотезе, наводи се да је стварање, организовање и деловање вехабијског покрета засновано на тзв. *“босанском моделу”* и неодвојиво од друштвених и политичких прилика у свету и у региону Балкана. Најзад, кандидат констатује да у постојећим стратегијским и нормативним документима балканске земље нису идентификовале вехабизам као безбедносни изазов и претњу националној и регионалној безбедности. У последњој хипотези констатује се да вехабизам захтева усаглашене безбедносне политике земаља у безбедносном комплексу Балкана, у циљу превенције његовог ширења и ескалације до нивоа терористичке претње.

На основу бројних показатеља ширења и манифестација вехабијског покрета, Комисија је сагласна да је кандидат потврдио постављене хипотезе.

Пре свега, прелиминарни показатељи о моделима вехабијског организовања на основу резултата истраживања указују на могућност ширења овог правца у региону Балкана, са свим могућим политичким и безбедносним последицама. Несумњиво је да овакве активности у одређеном политичко-безбедносном контексту и у интеракцији са незадовољством најугроженијих категорија становништа и најрањивијих друштвених група, пре свега оних муслиманске вероисповести, имају потенцијал да поприме облике тероризма као насиља и метода остварења циљева вехабијских скупина. У том смислу, оправдане су претпоставке које вехабизам, посредством религије, доводе у везу са могућим обликовањем државне политике одређених земаља, те на ток, исход и последице важнијих збивања на простору Балкана.

У посебним хипотезама је истакнуто да у постојећим стратегијским и нормативним документима балканске земље нису идентификовале вехабизам као безбедносни изазов и претњу њиховој националној и регионалној безбедности, што је такође потврђено. Истовремено, подаци до којих се дошло током истраживања потврдили су да је реч о

јединственој идеологији, да се ширење вехабијског утицаја усмерава и финансира из једног центра, тј. Саудијске Арабије. Оправдано се може закључити да вехабизам као безбедносни и верски феномен захтева усклађене безбедносне политике земаља у безбедносном комплексу Балкана у циљу превенције његовог ширења и терористичког испољавања.

4. КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација кандидата Илије Васовића, поред увода и методолошког оквира истраживања, садржи неколико поглавља који уједно представљају истраживачке сегменте и сазнајно-експланаторни потенцијал за хипотетичке ставове и постављене циљеве истраживања.

У *Уводу* се указује на теоријски карактер истраживања са елементима емпирије, и претежно квалитативни приступ истраживању. Иако је истраживање по свом карактеру лонгитудинално, с обзиром на дијахронијску анализа догађаја, трансверзални аспект се огледа у упоредној анализи распрострањености вехабизма у земљи свог настанка – Саудијској Арабији, као и на Балкану, с посебним освртом на оне земље Балкана за које постоји обилна емпиријска грађа која говори у прилог експанзије овог правца. У овом делу рада даје се прелиминарно одређење главних аспеката истраживаног проблема и утврђује структура битних елемената испољавања вехабизма у својим новим појавним облицима на простору Балкана.

У оквиру *Методолошког оквира истраживања* приступило се категоријалном одређењу основних појмова, формулацији проблема, предмета и циљева истраживања, хипотетичког оквира, метода и истраживачких техника. Такође, дат је преглед основних индикатора и указано на научну и друштвену оправданост истраживања.

У поглављу *Ислам као свјетска религија* дат је историјски контекст у којем је ислам сазревао као светска религија. Анализом стубова на којима почива ислам, кандидат даје продубљену анализу вере која као своје основно начело поставља покорност једном Богу (Алаху), али и која је поставила дубоке моралне норме које су ово учење, у врло кратком временском периоду, учиниле привлачним за велики број верника и преобраћених. Експанзију ислама кандидат доводи у везу и са сломом колонијализма, али

и чињеницом да су два светска рата, појава глобализације, као и развој технологије и медија, допринели стварању националних држава у Азији, Блиском истоку и Африци са већинским муслиманским становништвом од којих су неке веома богате, а друге спадају међу најсиромашније државе на свету.

Сигурно је да ове и друге чињенице и њихове теоријске и доктринарне рефлексије представљају аналитички оквир који објашњава екстремне манифестације ислама, чему је допринело различито тумачење саме вере и начина њеног проповедања у виду три правца *Сунитски ислам*, *Шитски ислам*, *Хариџијски ислам* и неколико правних школа. Као најконтроверзнију школу кандидат је означио *Хенбелијски мезхеб*, која је уједно и предмет истраживања докторске дисертације зато што је представљала најпогодније тло за експанзију и ширење следбеника вехабијског покрета на простору Балкана.

Након приказа историјата исламског права, у наставку поглавља, кандидат се бави анализом верског екстремизма у исламу дајући пресек фундаменталистичких организација које су формиране унутар самих исламских држава.

Поред тога што у овом поглављу износи аргументацију у прилог значајне улоге религије у спречавању и обуздавању насиља, агресије и успостављања мира између завађених група, у оквиру поглавља *Историјски аспекти и експанзија вехабизма*, кандидат даје обиље емпиријске грађе која сведочи у корист другачије историјске улоге религије као извора ратова, тероризма и насиља. Томе су допринеле историјске контроверзе настале различитим тумачењем Курана и исповедања верских убеђења упоредо са јачањем вехабизма. Кандидат објашњава зашто је вехабизам као правац од самог почетка био изложен критикама у исламском свету због својих бескомпромисних ставова и осуђивања других муслимана који не практикују њихов вид ислама. У историјској ретроспективи, износе се рационални аргументи који доприносе расколу у исламским заједницама балканских држава као могући извор насиља према припадницима других верских учења у исламу, али и према другим религијама. Нема сумње да је идеја вехабизма, како тврди кандидат, извршила сама по себи велики утицај на бројне исламске верске покрете, покренувши их у борбу за стварање националних држава и обнову вере у оном облику како се она изворно пропагирала. Закључује се да је у историјском смислу вехабизам извршио снажан утицај на исламске фундаменталистичке идеје данас.

У методолошком и научном смислу, веома је важна упоредна анализа других верских групација и покрета са сличним учењима који су настали независно од вехабизма, али на истим верским основама. Анализом су обухваћене следеће групације: „Муслиманска браћа“, „Дамат –е- Ислами“, „Хизб ал Тахир“, „Талибански покрет“, „Ал Каида“, „Хамас“ и друге. Кандидат апстрахује одређене сличности и разлике између ових покрета са вехабијама. Основне идеје и циљеви наведених и других организација помажу да се разуме место и утицај вехабизма на савремена политичка, верска и безбедносна збивања, тим пре ако се зна да су припадници овог покрета учествовали у ратним дешавањима 90их година на простору Балкана.

Однос вехабијских учења и верског насиља и даље остаје у средишту пажње јавног мњења и изучавања ислама због подела унутар покрета по питању коришћења силе како би отпадници, неверници и тзв. иноверници били преобраћени у ислам. Због тога је пажња истраживача посебно усмерена на деловање Краљевине Саудијске Арабије на ширењу вехабијског веровања и учења, пре свега кроз финансијску помоћ коју ова земља пружа следбеницима вехабизма и уз прећутну подршку и интересе великих западних сила. Наведене тврдње кандидат је поткрепио низом индикатора који илуструју ширење вехабизма на простору САД и уз постепено потискивање утицаја традиционалног ислама у корист вехабијског учења. Поред САД, наводе се Кавказ и Централна и Средња Азија као региони у којима је примећена „галопирајућа“ експанзија радикалног вехабијског учења, а која важе као изузетно политички нестабилна подручја.

Поглавље *Вехабизам као пријетња регионалној безбједности Балкана* садржи приказ историјских чињеница које по различитим етапама илуструју продор вехабизма на простору Балкана: пре 90их година, тј. почетка ратних сукоба, и од тог периода наовамо. То је, између осталог, значајно због тога што кандидат указује на специфичности овог покрета као генома или универзалног принципа који се примењује од земље до земље. При томе се изучавају каталитички фактори (политички, економски, верски, културолошки и др.) који утичу на противдруштвена понашања појединаца, група и организација, често спонзорисана од појединих држава, у намери да кроз нове облике вехабистичког деловања, мотивисане фундаментализмом и фанатизмом, успоставе систем вредности неприхватљив и за саму Исламску верску заједницу.

Описујући продор вехабизма на простору Балкана са његовим појавним облицима, кандидат недвосмислено поткрепљује тезу о експанзији овог верског правца са могућношћу његовог радикалног и терористичког испољавања. Као основне одлике вехабијског покрета на Балкану наводе се бројност и острашћеност његових присталица која, уз верске, политичке и геополитичке циљеве покрета и финансијску и другу помоћ исламских земаља, може представљати фактор претње по регионалну безбедност и безбедност свих држава Балкана. Наводи се да се верски циљеви односе на ширење овог правца међу муслиманима, политички циљеви на остваривање што бољег политичког положаја припадника вехабизма у друштву, док се геополитички циљеви односе на што веће присуство вехабија на Балкану и у Европи уопште. Кандидат закључује да је Балкан изабран као упоришна тачка или мета вехабизма, пре свега због своје геополитичке позиције, али и због политичке и безбедносне ситуације која је обележила 90-те године као погодно тло за ширење вехабизма. Томе се додаје велика заступљеност муслиманског живља међу становницима балканских земаља које је подложно овом верском утицају, али и чињеница да су традиционални облици отоманског ислама на простору Балкана били одувек доминантни.

Посебно се истиче Беч као центар европског вехабизма и његова повезаност са следбеницима у региону Балкана. Ово поглавље садржи бројну фактографију да је Беч постављен у центар европског деловања вехабизма и да је, поред Лондона, постао водећи центар за регрутацију исламских ратника, са утицајима који се преливају на вехабистичке центре у појединим земљама Балкана. Стога је у наставку рада извршена анализа вехабистичког покрета са свим његовим специфичностима у следећим државама: Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија са посебним освртом на Косово и Метохију, Македонија и Албанија.

На основу прикупљених налаза, кандидат закључује да је јачање исламизма на Балкану резултат солидне повезаности вехабијско - селефијских групација. Истовремено, анализом вехабијског дјеловања на Балкану уопште, дошао је до закључка да ова појава није више тако хомогена, те да су се јавиле одређене фракције од којих зависи и међусобна повезаност присталица вехабизма у појединим државама, али и повезаност са истомишљеницима у окружењу. С друге стране, чињеница је да данас све већи број муслимана постаје свестан последица радикалних манифестација вехабизма. Кандидат

такође истиче да је за сада најважнији вид борбе против вехабизма едукација локалног становништва, уз снажан утицај Исламске верске заједнице у земљама које су обухваћене истраживањем.

У поглављу: *Могућност ескалације вехабизма у тероризам на простору Црне Горе*, кандидат је истраживање усмерио на анализу доступних података који се односе на постојеће, а посебно на нове и могуће облике испољавања вехабизма на територији Црне Горе, и то у регионалном безбедносном поткомплексу, посебно имајући у виду Босну и Херцеговину, као једну од 40 земаља¹ које имају развијен систем ћелија “Ал Каиде”. Ово се наводи из разлога јер се Црна Гора једним својим делом граничи са БиХ, али и због неспорне чињенице да се «миграције» следбеника овог покрета одвијају на релацији БиХ-ЦГ-Косово-Санџак-Беч.

Због доступности емпиријске евиденције, посебно је важна анализа могућих облика ескалације вехабизма у тероризам на простору Црне Горе. Феноменолошки посматрано, кандидат анализира терористичко испољавање вехабија кроз неоружана и оружана дејства, а сам насилни процес, тј. терористичко деловање, кроз три фазе: ескалациону, кулминациону и стабилизациону. Резултати ове анализе могу се пројектовати и на друге државе у региону, поштујући њихове специфичности и надасве велики број унутрашњих и спољашњих фактора, чији би утицаји одређивали даљи ток вехабијског експонирања на територији тих држава. Због тога је кандидат на крају овог поглавља идентификовао и размотрио факторе који утичу на могућност ескалације вехабизма у тероризам, као и ефекте који би се постигли ескалацијом вехабизма у тероризам на територији Црне Горе.

У последњем поглављу: *Угроженост безбедности Црне Горе и земаља Западног Балкана вехабизмом и нужност његовог сузбијања*, учињен је напор да се, на основу сагледаних чињеница, дефинишу узроци настанка и ширења вехабизма на простору Црне Горе. Кандидат опрезно закључује да је ријеч о легитимном правцу у исламу, чије се проповедање не може забранити, те да се на основу свих релевантних индикатора вехабизам у Црној Гори не може једнострано посматрати као деструктивна и угрожавајућа појава. Специфичности вехабистичког испољавања у Црној Гори манифестују се путем разних облика групног организовања (ређе индивидуалног) обележеног одређеним

¹Richard Beeston and Catherine Phillip, “Al Zarqawi's terrorist net attracting Muslims in more than 40 countries - Bosnia favored recruiting ground for White Al Qaeda”, *Militant Islam Monitor*, December 18, 2005, <http://www.militantislammonitor.org/article/id/1428>.

негативним, али свакако ненасилним облицима испољавања свог незадовољства, првенствено због статуса којег присталице вехабизма имају унутар Исламске верске заједнице. Присутна је и свест да један број присталица вехабизма заговарају радикалне ставове, али се по мишљењу кандидата не могу сматрати претњом за безбедност Црне Горе, из разлога што се тренутно налазе на страним ратиштима или су под надзором државних органа у случају евентуалног повратка у Црну Гору.

Анализирајући инструменте борбе против вехабизма, као основ успешне превенције вехабиистичког насилног испољавања у Црној Гори кандидат наводи постојање високопрофесионалних безбедносних служби и обучености њихових кадрова, развијену сарадњу између државе и Исламске вјерске заједнице засновану на поверењу и разумевању. Констатује се да Црна Гора као држава не поседује специјализован државни орган надлежан за супростављање вехабијском екстремизму, уз наглашавање значаја постојања јединственог система који сачињавају сви субјекти безбедности, уз прецизно дефинисане улоге учесника у систему. Кандидат сматра да евроатлантска перспектива Црне Горе захтева поштовање одређених стандарда на пољу безбедности, који уједно омогућавају политички и безбедносни оквир за решавање овог важног питања, уз јасно дефинисање политичких и верских ставова када је реч о вехабизму на овим просторима.

На крају, истиче се да су регионална сарадња и искуства суседних земаља од посебног значаја, како за Црну Гору, тако и за све земље у региону. Између осталог, она се односи на идентификацију религијских мотива припадника вехабијске заједнице, уз сагледавање психолошких профила њихових чланова, а у циљу успостављања регионалних механизма сарадње у овој области.

У *Закључку* рада се наводи да Балкан представља погодан геостратешки простор на коме се сусрећу и егзистирају различите културе, религије, цивилизације, али и интереси великих сила. Имајући то у виду, овај простор је постао веома привлачан за појаву и ширење, како вехабијског учења, тако и вехабијског екстремизма.

Кандидат оцењује оправданост изучавања теме докторске дисертације. На основу постављених индикатора и добијених резултата истраживања, кандидат је проценио основаност хипотетичких ставова, указујући на проблеме који могу бити предмет будућих истраживања у светлу новонасталих геополитичких, безбедносних и других релевантних чињеница.

Тезу о присутној и будућој претњи од вехабијског екстремизма на простору Балкана, кандидат заснива на свеприсутним токовима глобализације и европској, односно евроатлантској перспективи балканских држава. То у први план истиче њихов геостратешки положај, излажући их разноврсним безбедносним претњама. Претња од вехабизма ће долазити до изражаја и у контексту упућивања војних и полицијских снага у актуелне и будуће војне мисије, што представља посебан безбедносни изазов који може покренути верски мотивисане фанатике.

Када је реч о Исламској вјерској заједници у појединим државама, појава вехабизма представља и надаље ће представљати озбиљан унутрашњи проблем који је дуго стављан у други план и који је довео до чињенице да и у самој исламској институцији постоји „струја“ која тежи ка хенбелијском (вехабијском) учењу. С тим у вези, кандидат закључује да је потребно пратити и анализирати доступне податке који указују на могућу експанзију овог покрета посредством верски мотивисаних појединаца који га заговарају.

6. ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација кандидата Илије Васовића имала је за циљ да истражи и анализира корене, токове и правце ширења вехабистичког верског покрета на простору Балкана, са могућношћу његовог екстремистичког и терористичког испољавања.

Мултидисциплинарни карактер и сложеност истраживања утицали су да предмет, садржај и истраживачко подручје дисертације спадају у више научних дисциплина из корпуса наука безбедности, политичких, историјских и правних наука. Кандидат је на основу постављене методологије, а уз помоћ система индикатора и истраживања релевантне теоријске, нормативне и емпиријске грађе, тенденција и очекиваних стања у праћењу истраживане појаве извршио успешну анализу теоријске и практичне заснованости постављених хипотеза. То је омогућило сагледавање вехабизма као верског правца из различитих сазнајних перспектива, применом вишеструких нивоа анализе ове појаве као унутрашње, регионалне и међународне претње безбедности. Несумњиво, такав приступ представља добру основу и аналитички оквир за креирање будућих политичких, стратегијских и институционалних решења у сфери националне безбедности земаља

Балкана, укључујући и одговарајућу регионалну безбедносну сарадњу и друге савремене концепте међународне безбедности.

Резултати истраживања огледају се у чињеници да је реч о друштвено реалној опасности и да ће степен те опасности и национални и безбедносни интереси земаља Балкана одредити и одговарајуће безбедносне аранжмане у комплексу регионалне безбедности.

Резултати истраживања омогућили су теоријску и искуствену спознају вехабизма као историјског, верског, социолошког и политиколошког, али и безбедносног феномена, као и његовог утицаја, не само на Исламску верску заједницу појединих држава Балкана, већ и на муслиманску популацију у регијама са већинским муслиманским становништвом.

Теоријско уобличавање проблема истраживања и систематизовање теоријске и емпиријске грађе о вехабизму омогућило је научни допринос овог истраживања. Као посебан научни допринос, кандидат је идентификовао историјски, теоријски и доктринарно-нормативни оквир за изучавање вехабизма као верског правца, што ће олакшати будућа истраживања овог феномена као безбедносног изазова или претње. Такође, објашњене су међусобне везе и суштинске разлике између појмова који изазивају бројне контроверзе у њиховом тумачењу, као што су радикални ислам, селефије, селефизам или пак теквир идеологија.

Практични допринос се огледа у процени безбедносних ризика који са собом носи вехабизам, те у функционисању система безбедности који ће одговорити на процењене изазове и претње вехабизма. Такође, значај резултата истраживања огледа се у њиховој примени на подизању јавне свести о коренима и манифестацијама вехабизма, уз могућност његове ескалације у виду разних негативних ефеката.

Посебну вредност рада представља изучавање циљева и одлика вехабијског покрета на простору Балкана у контексту циљева и облика испољавања овог правца у ширем региону, пре свега, у Аустрији као земљи која се сматра центром европског вехабијског покрета. У том смислу, истиче се значај индикатора вехабизма као покрета и њихова анализа у контексту политичких, економских, социјалних и других специфичности балканских земаља, као и њихове повезаности по том основу. Прикупљена емпиријска грађа и искуствена уопштавања омогућавају да се идентификују циљеви вехабизма на простору целог Балкана и, у складу са тим, предузимају одређене мере у правцу

спречавања његове ескалације до нивоа екстремистичког и терористичког испољавања. То је евидентно када се оствари увид у националне стратегије безбедности земаља Балкана, чије политичке елите имају заједничку свест о регионалним безбедносним претњама и интересима.

На основу резултата истраживања, изведена су закључна разматрања са предлогом мера које се односе на унапређење регионалне безбедности и безбедности Црне Горе у одговору на веџабизам као савремену безбедносну пријетњу. Због сличности система безбедности држава у региону, изучавање организовања и функционисања државних органа у оквиру система безбедности Црне Горе омогућава да се изврше одређене упоредне анализе и уопштавања од користи за друге системе безбедности у региону.

Најзад, остварени научни и друштвени допринос истраживања веџабизма као претње регионалној безбедности имплицира теоријски оквир за будуће изучавање овог феномена. Истовремено, он објашњава због чега вишенационалне заједнице имају посебан интерес да постигну консензус међу кључним актерима у погледу основних политичких и безбедносних циљева, што је на европском континенту подстакнуто процесом европских и евроатлантских интеграција. Овај процес подстакао је регионалну сарадњу и односе са суседима, што је од кључног значаја за остваривање стабилности и безбедности Балкана.

6. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу изложеног, Комисија констатује да је кандидат успешно обрадио постављену тему. Дисертација је резултат самосталног теоријског рада и спроведеног истраживања, а рад је написан стручним језиком, адекватним и разумљивим стилем.

Имајући у виду квалитет, значај, добијене резултате и остварени научни допринос, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације и Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидата **Илије Васовића**, под насловом „**Вехабизам као пријетња регионалној безбиједности Балкана**“ и одобри јавну одбрану.

У Београду, 11.05.2017.

КОМИСИЈА

Проф. др Зоран Кековић, председник

Проф. др Зоран Драгишић, члан

Проф. др Јасмин Ахић, члан